

9/1

החלטה מס' 57/18

החלטת ועדת האתיקה בקובלנות בעניין הדיון במליאת הכנסת בנושא המשט לעזה מיום ב' באב התשע"א - 2 באוגוסט 2011

רקע

1. ביום כ' בסיון התש"ע - 2 ביוני 2010, קיימה הכנסת דיון בהצעות לסדר בנושא "המשט לעזה והתגובה הישראלית". דיון זה התקיים יומיים לאחר אירועי המשט. אירועי המשט הסעירו את הציבור בארץ, וגם הדיון במליאה היה סוער וגרר תגובות קיצוניות מצד רבים מהמשתתפים.
לאחר ההצבעה על ההצעות לסדר ביקשה חה"כ חנין זועבי, אשר השתתפה במשט, למסור "הודעה אישית", ועלתה לדוכן, באישור יושב ראש הישיבה. בשלב זה החלה באולם המליאה מהומה של ממש, וגם לאחר שיושב ראש הישיבה הכריז על הפסקה המשיכו הרחות במליאה לסעור.

הקובלנות

2. בעקבות דברים אלה הוגשו לוועדת האתיקה קובלנות רבות, אשר עסקו ברובן בהתבטאויות של חברי הכנסת במליאה, אך חלקן נגעו גם לטענות בדבר מעשים בלתי הולמים.
3. מרבית הקובלנות הוגשו על ידי חה"כ חנין זועבי, במספר עניינים:
 - א. שש קובלנות נגד חברי כנסת אשר לטענתה התבטאו נגדה בחריפות באולם המליאה, תוך חריגה מגבולות חופש הביטוי, ובדבריהם הסיתו ל אלימות נגדה ונתנו לגיטימציה פומבית לפגיעה בה:
 - קובלנה נגד חה"כ אלי אפללו, אשר כינה אותה "בוגדת" ו"רוצחת".
 - קובלנה נגד חה"כ יוליה שמאלוב ברקוביץ', אשר האשימה אותה ברצח וכינתה אותה "טרוריסטית מחבלת".
 - קובלנה נגד חה"כ יואל חסון, אשר כינה אותה "טרוריסטית" ו"מחבלת", ואף הציע לבדוק אם היא מחזיקה סכין.
 - קובלנה נגד חה"כ מירי רגב, אשר כינתה אותה "בוגדת", "סוס טרויאני" ו"שותפה לפשע", וקראה לה, בערבית, ללכת לעזה. בקובלנה צוין כי עוד לפני הדיון הודיעה חה"כ רגב לעיתונאים על כוונתה לכוות את חה"כ זועבי בביטויים אלה, ולכן לא מדובר בהתבטאויות שהוטחו בלב הסערה.

- קובלנה נגד חה"כ ישראל חסון אשר כינה אותה "שופכת דמים".

- קובלנה נגד חה"כ מיכאל בן ארי, אשר כינה את חברי הכנסת הערבים "מעוז קדמי של האויב" ו"בסיס טרור".

חה"כ זועבי ציינה בקובלות כי "בעקבות אותו דיון סוער ומשולח רסן קיבלתי איומים בפגיעה בגופי המלווים באמירות משפילות, נבזות ופוגעניות".

ב. קובלנה נגד חה"כ נרמל שאמה, סגן יו"ר הכנסת אשר ניחל את הישיבה, ואמר "אם זה היה תלוי בי היא לא היתה מדברת. מגיע לה על פי התקנון", ובכך, לפי הקובלנה, תרם להתלהמות הדיון ופגע בכבודה.

ג. קובלנה נגד חה"כ יוחנן פלסנר, אשר אמר לה בדבריו מעל הדוכן: "אני רק מאחל לך שאת תלכי לעזה לפחות לשבוע ונראה אותך שם מדברת על זכויות נשים, על זכויות אדם, על זכויות אזרח. שבוע אחד בעזה ואנחנו נראה מה קורה לך. רווקה בת 38 - נראה איך מתייחסים אליה שם." לפי הקובלנה, חה"כ פלסנר אמר עוד "אל תדאגי, כמו שגברים לא נוגעים, אנחנו לא ניגע בך", דברים שלא נרשמו בפרוטוקול אולם פורסמו בתקשורת ולא הוכחשו ע"י חה"כ פלסנר.

ד. קובלנה נגד חה"כ אנסטסיה מיכאלי, בטענה כי ניסתה לתקוף אותה פיזית בעת שעמדה על דוכן הנואמים. כדברי חה"כ זועבי, "לפתע ולעיני כל ניגשה ח"כ מיכאלי בצורה פרועה אל דוכן הנואמים, הניפה את ידה לעברי בתנועה מאיימת וניסתה למנוע ממני לנאום. אלמלא התערבותם המחירה של סדרני הכנסת סביר להניח כי האירוע הנייל היה מסתיים בפגיעתי פיזית." יצוין כי באותו עניין הוגשה גם קובלנה על ידי מר גלעד היימן.

4. קובלנה נוספת בקשר לאותו דיון הוגשה על ידי חה"כ ג'מאל זחאלקה, בטענה כי בעת שעלתה חה"כ זועבי לדבר והוא עמד מתחת לדוכן לצד ח"כים נוספים, הרגיש שקיבל שתי מכות בגב, וכשהסתובב ראתה שזו היתה חה"כ יוליה שמאלוב ברקוביץ' אשר חבטה בו.

התגובות לקובלות

5. חברי הכנסת שלגביהם הוגשו הקובלות העבירו לוועדה את תגובותיהם.

- חה"כ אלי אפללו מסר כי חה"כ זועבי, בהשתתפותה במשט ובהתבטאויותיה השקריות בתקשורת לאחריו, פוגעת במרקם היחסים העדין בין אזרחי המדינה היהודים והערבים, וכי השימוש הציני שהיא עושה בחסינותה לצורך עידוד פעילות בלתי חוקית נגד המדינה מהווה בעיניו מעשה של בגידה. לפיכך מסר כי "אינני חוזר בי מדבריי במליאה אשר באו לבטא את רגשות רבים מאזרחי המדינה כלפי ח"כ זועבי ופעילותה החתרנית כנגד המדינה."

- חה"כ יוליה שמאלוב ברקוביץ' מסרה כי הדברים שנאמרו על ידי ועל ידי ח"כים נוספים באותו דיון במליאה נאמרו "מדם לבה", לאור העובדה שחה"כ זועבי פועלת בכנסת "לפגיעה בביטחון מדינת ישראל". עוד הזכירה חה"כ שמאלוב ברקוביץ' את מדיניותה של ועדת חאטיקה שלא לראות בהתבטאויות של ח"כים, גם כאשר הן חריפות, משום הפרה אתית. לעניין הקובלנה שהגיש נגדה חה"כ זחאלקה, ביקשה חה"כ שמאלוב ברקוביץ' לדחות את הקובלנה על הסף, וציינה כך:

"בעת שעלתה חה"כ זועבי לדוכן הנואמים, התקרבו מספר לא קטן של חברי כנסת, ביניהם גם אנוכי, אל הדוכן... כפי שניתן לראות בתיעוד של מצלמות הכנסת, באותה העת עמדתי מאחורי הקבוצה של חברי הכנסת. בעודי עומדת מאחור, ככל הנראה מבלי ששם לב לכך, צעד חה"כ זחאלקה לאחור ודרך בפראות על כף רגלי. לאור הכאב העז, וכפי שכל בן אנוש היה נוהג, כך נהגתי גם אני, והדפתי את חה"כ זחאלקה. נדמה כי אין כל גבול לחוצפתו של חה"כ זחאלקה, שבמקום להתנצל על כך שדרך בפראות על כף רגלי החשופה, בחר להגיש את הקובלנה."

- חה"כ יואל חסון ציין כי המשטח היה פעולת טרור וכל אלה שלקחו בו חלק, לרבות חה"כ זועבי, חשודים כטרוריסטים. חה"כ חסון ציין כי חה"כ זועבי בדבריה במליאה התגרתה בחברי הכנסת ואמרה "אתם אמרתם שהסכנים היו אצלי, נכון? ושאני הייתי טרוריסטית", וכתגובה אמר שיש לבדוק אם יש עליה סכין, זאת גם כדי לחדד את העובדה שהחיללים שהשתלטו על הספינה הותקפו בסכנים ובאלות. חה"כ חסון ציין כי דבריו נמצאים בגבולות חופש הביטוי, כי לא קרא לפגיעה בחה"כ זועבי ושהוא מתנגד לכל פגיעה פיסית באדם. עוד ציין כי חה"כ זועבי התקרבה לשולחנו במליאה "ופרצה בצעקות, תוך שהיא מכוונת חפץ לכיווני. בשלב זה הרגשתי מאוים והיה צורך בהתערבות סדרני הכנסת".

- חה"כ מירי רגב מסרה כי היא רואה במעשיה של חה"כ זועבי שהשתתפה במשטח, שותפות (גם אם פאסיבית) במעשי אלימות וטרור, וכי "אין בביטויים שהושמעו על ידי משום עלבון אישי אלא התייחסות עובדתית לכך שמי שתומך בטרור ומשתתף במשטח המסתיים בפגיעה בחיילי צה"ל מייצב את האויב ומקומו עם האויב".

- חה"כ ישראל חסון מסר את התגובה הבאה: "אני עומד על דעתי לפיה בהתבטאויותיה ובמעשיה של חנין זועבי יש משום שפיכות דמים שכן "מילים הורגות", כמו גם מעשים, כאשר הם מכילים הסתה, שנאה וקריאה גלויה למאבק במדינה ובמוסדותיה."

חה"כ מיכאל בן ארי מסר כי הוא "עומד מאחורי כל דבריו לפיהם הקובלת היא בבחינת המעוז הקדמי של האויב שיושב כאן והיא בסיס לטרור". עוד הוסיף כי דבריו חוסים תחת חופש הביטוי.

- חה"כ כרמל שאמת מסר לוועדה כי "התלונה אינה ראויה לתגובה".

- חה"כ יוחנן פלסנר מסר כי דבריו חוסים תחת חופש הביטוי של חברי הכנסת, שהוא רחב במיוחד כשמדובר בדברים הנאמרים מעל דוכן המליאה. בהתייחסו לתוכן דבריו, מסר חה"כ פלסנר כך: "ההתבטאות בה השתמשתי נועדה לשם המחשת הצביעות של הקובלת... אשר השתמשה במהלך הדיון בערכים ליברלים של חופש ביטוי, מתאה וקידום זכויות נשים במטרה להכפיש, לעודד את הדה לגיטימציה ולקדם את משטר חמאס שהכריז מלחמה בדיוק על ערכים אלו. חשוב לציין כי משטר חמאס, לא רק שאינו מאפשר את החירות של הפרמטרים הללו הקיימים אצלנו כגון חופש הביטוי ומתאה אלא בנוסף, קולן של הנשים תחת שלטון חמאס, הופך ללא לגיטימי. ואת הצביעות הזו בדיוק ביקשתי לחשוף בדברי במליאה."

חה"כ פלסנר הוסיף כי דבריו נאמרו בהערת אגב במהלך הצעה אחרת שהתקיימה במליאה, ולא נועדו לפגוע באופן אישי בחה"כ זועבי. לדבריו, "זהו אינו הסגנון בו אני נוהג להשתמש בתפקידי כנבחר ציבור, וצר לי כי דברי התפרשו בהיבט האישי ועל כן, למרות שהנני עומד מאחורי הטיעון שהצגתי, אם הייתה ניתנת לי הזדמנות נוספת ייתכן והייתי בוחר לבטא את המסר אותו ביקשתי להעביר בדרך אחרת שלא תתפרש כפגיעה אישית."

- חה"כ אנטטסיה מיכאלי מסרה כי "אינני מכחישה כי עליתי על דוכן הנואמים במטרה להשמיע את דברי כי לא ניתן היה לדבר במיקרופונים הנוספים באולם."

החלטת ועדת האתיקה

6. ועדת האתיקה עיינה בקובלנות ובתגובות, וצפתה בצילומי ישיבת מליאת הכנסת מיום כ' בסיון התש"ע - 2 ביוני 2010, שבה התרחשו האירועים שפורטו לעיל.

המחומה שפרצה במליאה בוודאי אינה מוסיפה לכבוד הכנסת ולמעמדה בעיני הציבור. חברי הכנסת צריכים לנהל את הדיונים באופן מכובד ומסודר גם כאשר הנושאים על סדר היום טעונים ורגישים.

ועדת האתיקה מצאה כי הקובלנות השונות מחייבות התייחסות נפרדת, כמפורט להלן:

א. לעניין הקובלנות שהגישה חה"כ חנין זועבי נגד חה"כ אלי אפללו, יוליה שמאלוב ברקוביץ', יואל חסון, מירי דגב, ישראל חסון, מיכאל בן ארי וכאמל שאמה - הוועדה לא מצאה מקום להתערבותה, וזאת נוכח הריסון המתחייב בכל הנוגע לקובלנות העוסקות בהתבטאויות של חברי הכנסת, עניין הנמצא בליבת פעילותם הפרלמנטרית.

ב. שונים הדברים לעניין הקובלנה שהגישה חה"כ חנין זועבי נגד חה"כ יוחנן פלסנר. במקרה זה, ולמרות שמדובר בהתבטאות שנאמרה במליאה, ישנה חריגה של ממש מגדרי חופש הביטוי הרחב המוקנה לחברי הכנסת, שכן מדובר בהתבטאות מעליבה ופוגענית שאינה קשורה לעמדות פוליטיות והתנהלות ציבורית אלא לחייה האישיים של חה"כ. לפיכך, ובהתחשב בכך שזו ההחלטה הראשונה הנוגעת לחה"כ פלסנר, החליטה הוועדה להטיל עליו הערת.

ג. לעניין הקובלנה של חה"כ זחאלקה נגד חה"כ יוליה שמאלוב ברקוביץ', הוועדה רואה בחומרה התנהגות אלימה של חברי כנסת במליאה, וסבורה שיש לפעול לכך שמקרים כאלה לא ישנו, אך עם זאת לא מצאה הוועדה להכריע בין הגרסאות השונות, ולכן החליטה לדחותה.

לעומת זאת, הקובלנה של חה"כ זועבי נגד חה"כ אנסטסיה מיכאלי מגובה בתמונות מאולם המליאה, שבהן רואים את חה"כ הנקבלת עולה לדוכן המליאה בעת שחה"כ הקובלת עומדת שם, ונהדפת על ידי הסדרנים. מקרה זה גם זכור היטב לכל חה"כ שנכחו באולם. הוועדה לא מצאה תקדים למצב שבו ח"כ מנסה להפריע באופן מיסי לנאומו של ח"כ אחר באמצעות עלייה לדוכן הנואמים שלא ברשות, וסברה כי מדובר בחציית קו שלא ניתן להתעלם ממנה. לפיכך, החליטה הוועדה להטיל על חה"כ אנסטסיה מיכאלי נזיפה חמורה.

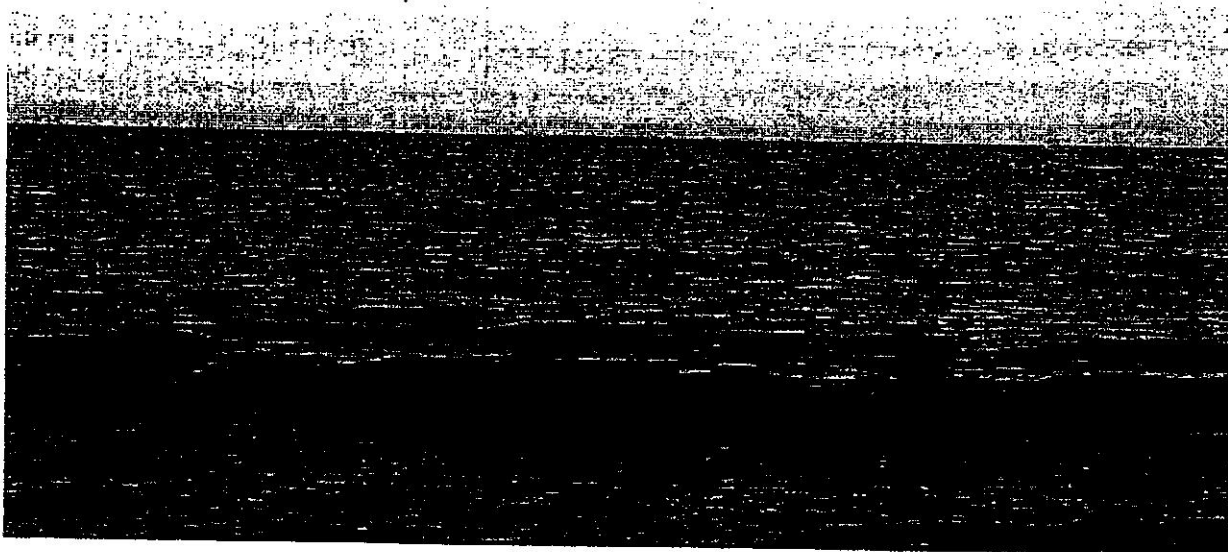
ההחלטה תונח על שולחן הכנסת.

5/10

**הוועדה הציבורית
לבדיקת האירוע הימי
מיום 31 מאי 2010
ועדת טירקל**

דין וחשבון | חלק ראשון

**הוועדה הציבורית
לבדיקת האירוע הימי
מיום 31 מאי 2010**

ועדת טירקל

ינואר 2010, שבת תשע"א

דין וחשבון | חלק ראשון

משם הועברה הפקודה למוקד השליטה על הכוחות הימיים, אשר עדכן את מפקדת כוחות החשתלטות, שהעבירה למפקדי מוקד ההשתלטות.⁴⁹⁷

טרם התחלת פעולת ההשתלטות, בהתאם להוראות המבצע ולפקודת מפקד חיל הים, הופעלו בשעה 04:06 אמצעי המיסוך האלקטרוני מול המרמרה. מצה"ל נמסר כי פעילות המיסוך לא פגעה ביכולת כלי השיט לנוע בבטחה. חרף הפעלת המיסוך דלפו מהמרמרה קטעי וידאו קצרים ומספר הודעות במהלך פעולת ההשתלטות.⁴⁹⁸

פעולת ההשתלטות עצמה החלה בשעה 04:26, עם תחילת ההשתלטות על המרמרה.⁴⁹⁹ בכך נעסוק בהרחבה כעת. לאחר מכן, נדון בקצרה גם בפעולות ההשתלטות על כלי השיט הנוספים במשט, שבמהלכן לא נגרמו אבידות בנפש.

ההשתלטות על המרמרה

127. כאמור, הייתה המרמרה אוניית הנוסעים הגדולה שבאוניות המשט. כבר בשלב זה יצוין, אף שדברים אלה יורחבו בהמשך (ראו סעיפים 163-166, 187-198 להלן), כי בדיעבד התברר שמפליגי המרמרה נחלקו, בפועל, לשתי קבוצות עיקריות: קבוצה אחת של פעילי שלום - הקבוצה הגדולה יותר, שהנמנים עליה עלו על סיפון המרמרה במל אנטליה; קבוצה שנייה, שכללה הן "גרעין קשה" כ-40 פעילים בארגון טורקי המכונה IHH שעלו על המרמרה במל איסטנבול, ואשר סימנה עצמה לאורך ההפלגה כקבוצה נבדלת משאר המפליגים באמצעות פרטי ציוד והכנות מקדימות, והן פעילים בארגונים נוספים ומשתתפים אחרים במשט שהחליטו, מסיבות כאלה ואחרות, ליטול חלק באירועים האלימים. קבוצה שניה זו, שתכונה בהמשך הדברים ולצורך נוחות הקריאה "פעילי IHH", היא זו שלקחה חלק באלימות על המרמרה, שתתואר להלן.

מהעדויות והחומרים, כמו גם מהמדיה המגנטית, עולה שההשתלטות על המרמרה החלה בניסיון לעלות על סיפונה ממורנות של חיל הים. ניסיון זה כשל בשל התנגדות אלימה של חלק ממשתתפי המשט שכללה זריקת חפצים לעבר החיילים, התזת מים מזורזקים לעברם, חיתוך הסולמות עליהם טיפסו באמצעות מסור חשמלי, סינוורם ועוד. בשלב זה הוחלט להשתלט על האוניה באמצעות חמישה עשר חיילים שיגלוש אל הגג ממסוק. החיילים נתקלו באלימות קשה - שלווה מהם נלקחו לבטן האוניה כשהם פצועים, שניים נורו ואחרים סבלו פגיעות גופניות קשות. כתגובה ירו החיילים מנשק פחות קטלני

497 סדר פעולות זה זה מתואר בעמ' 6 למענה השלמה צה"ל לשאלות הועדה מיום 7.11.2010, לעיל הי"ש 486. יצוין כי מדובר ועדת איילנר עולה (אך עניין זה אינו מצוין כמענה ההשלמה הצה"לי שנמסר לוועדה) כי בהתאם להנחיות הרמטכ"ל לאשר את פעולת ההשתלטות בזמן אמת קיים הרמטכ"ל, בשעה 04:00 (כחצי שעה לפני התחלת פעולת ההשתלטות), "חיתוך מצב טלפוני" עם ראש אגף המבצעים, ואישר את פעולת ההשתלטות נוכח חמרת המצב שנמסרה לו. על פי האמור בדו"ח ועדת איילנר גם שר הביטחון ותקשר למוצב השליטה הימי כרבע שעה לפני ההשתלטות, עדכון בתמונת המצב ובאישור הרמטכ"ל להשתלטות על ידי ראש אמ"ן (ראו דו"ח איילנר, לעיל הי"ש 402, בעמ' 54).

498 ראו עמ' 6 למענה השלמה צה"ל לשאלות הועדה מיום 7.11.2010, לעיל הי"ש 486.

499 הרמטכ"ל העיר כי הפעולה החלה בשעה 04:28; ראו עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל הי"ש 70, בעמ' 25; ואולם מהומרים אחרים המצויים בפני הועדה נראה כי הפעולה החלה בשעה 04:26; ראו דו"ח איילנר, לעיל הי"ש 402, בעמ' 96; עמ' 1 לעדות מפקד מוקד א', הרחבת תחקירים מיום 30.9.2010, לעיל הי"ש 451.

אבו ראשד, פלסטיני בעל דרכון הולנדי, המוזהה עם "האחים המוסלמים" ועם ארגונים הקשורים אליהם בהולנד ובאירופה.⁷¹²

עוד יצוין כי הפרוטוקול הרשמי של ישיבת הנהגת המשט, אינו מציין תוכניות כלשהן לפעולה אלימה כנגד צה"ל, וכי בפורום זה הוחלט שהשאלה כיצד לשמור על ביטחון הנוסעים תישאר לשיקול דעתם של רבי החובלים של כלי השיט.⁷¹³

משתתפי המשט

164. מספרם הכולל של משתתפי המשט עמד על כ-700 נוסעים מארבעים (40) מדינות.⁷¹⁴ על המרמרה היו כ-590 נוסעים משלושים וארבע (34) מדינות שונות, ובהן, טורקיה (רוב המשתתפים, כ-353 נוסעים), בריטניה, כווית, בחריין, אוסטרליה, ספרד, בלגיה, מקדוניה, מלזיה, אירלנד, לבנון, אלג'יריה, צרפת, ניו זילנד, פקיסטן, דרום אפריקה, אינדונזיה, ארה"ב, גרמניה, קנדה, יוון, נורבגיה, מרוקו, תימן, סוריה, סרביה, קוסובו, בוסניה, שבדיה וישראל. על פי ניתוח שביצע המל"מ ניתן לחלק את הנוסעים לשלוש קטגוריות, על פי זהותם הארגונית: (1) 91 פעילים ומתנדבים של הארגון, ובהם גם מנהיג הארגון בולנט ילדרים. מתוכם, עלו כ-40 פעילים בנמל איסטנבול ללא בידוק בטחוני, והשאר, כולל בולנט ילדרים, עלו בנמל באנטליה; (2) למעלה מ-200 פעילים המשתייכים לארגונים וגופים בלתי-ממשלתיים (NGO), רובם מטורקיה ומקצתם ממדינות אחרות; (3) מאות מתנדבים שנענו לקריאת הארגונים השונים להשתתף במשט. בקרב הנוסעים בלטו גם אנשי תקשורת, רבים ובעיקר אנשי תקשורת מהעולם הערבי (ובכלל זה נציגים של שני ערוצי הטלוויזיה של חמאס), וכן עשרות חברי פרלמנט, בין היתר, מגרמניה, כווית, אירלנד, תימן, מצרים, אלג'יריה וישראל.

165. מחומרי החקירה שנמסרו לוועדה על-ידי גורמים שונים, עולה כי ניתן לציין "גרעין קשה" של כ-40 פעילי IHH שעלו על המרמרה בנפרד וללא בידוק בטחוני בנמל איסטנבול, בעוד שאר המפליגים נתבקשו להתייצב באנטליה בימים 26 - 27 במאי

712 דו"ח מל"מ (5.10.2010), שם, בעמ' 5.

713 פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט, לעיל ה"ש 207. מהפרוטוקול עולה כי מארגני המשט רנו במספר אפשרויות להתפתחות האירועים בים, ובין היתר לקחו בחשבון אפשרות של מחימה באש עליהם או מעצר של האנשים על האונייה; אשר לאפשרות של ירי נכתב:

"Opening fire

- a) Just to intimidate, we keep moving forward
- b) Need to do political and media work at the same time
- c) Continue slowly, communicating with Israel
- d) If shooting is more serious will need to stop and assess. Captains will have to make decisions concerning safety of mission.
- e) We all stay together..."

714 לניתוח מפורט של השתייכותם הלאומית והארגונית של הנוסעים המרמרה וכן לקווים לרמותם של ארגונים ופעילים שונים שהיו על המרמרה, ראו רשימת נוסעים שנמצאה על המרמרה, IMO Passanger List (27.5.2010); דו"ח מל"מ (26.9.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 8-104.

באופן עצמאי, והם עלו על הספינה שם לאחר שעברו בידוק בטחוני.¹⁵ על המרמרה נמצא ציוד רב שככל הנראה הועלה על סיפונה באיסטנבול: 150 אפודי מגן קראמיים עליהם הרפס של דגל טורקיה,¹⁶ 300 מסכות אב"כ וכ-200 מסננים נוספים, אמצעי קשר, אמצעים אופטיים (מספר אמצעי ראיית לילה וכמה משקפות), 200 סכינים, 20 גוזנים, 50 רוגטקות מסוגים שונים, אלפי גולות ואבנים, מסוריות דיסק, תרסיסי פלפל וזיקוקי עשן. כמו כן נמצאו מספר דגלים וצעפים של החמאס ושל הזרוע הצבאית שלו,¹⁷ נמצאה כוונת טלסקופית לרובה וכן נמצאה תחמושת (כדורי רובה).¹⁸ עוד נמצא ציוד צלילה ורובי דיג,¹⁹ וכן נמצא בית תולים שדה.

166. מהחומר שבפני הוועדה עולה עוד כי קבוצת הפעילים שעלתה על הספינה באיסטנבול ייחדה עצמה בסימני זיהוי שונים. חלקם נשא שלטי זיהוי אשר זיהו אותם כ"אנשי צוות". אחרים נשאו שלטי זיהוי בצבע אדום עליהם הכיתוב "חראס אמני", קרי "שומר ביטחוני"/"אבטחה ביטחונית".²⁰ על פי עדויות החיילים, הפעילים האלימים לבשו גם אפודים קראמיים מתחת למצופי הצלה (אלה, ככל הנראה, חולקו גם לרופאים ולעיתונאים).²¹ מעדותו של הקצין הראשי של הספינה, מר גוקירן גוקהאן (Gokkiran)

- 715 ראו נספח ז ומענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל הי"ש 492; דו"ח איילנד, לעיל הי"ש 402, בעמ' 38; דו"ח מל"מ (10.6.2010), לעיל הי"ש 83, בעמ' 2; דו"ח מל"מ (7.6.2010), שם, בעמ' 3; בעדותו בפני המודיעין הצבאי שחקר את האירוע, ציין רב החובל של המרמרה שבפועל רק באנטליה היו גלאי מחכות למרות שהאתיה אספה 40 מפליגים באיסטנבול, ראו כתבה 03/06/10/825/5092, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל הי"ש 491.
- 716 קיימת אי בהירות ביחס למספר אפודי המגן הקראמיים שנמצאו ומספרם בדו"חות הצה"ליים השונים נע בין 100 ל-150 יחידות, ראו ממצאים עיקריים מתחקור 1/06 של רע"ן איסוף, "העמקה והרחבה של תחקיר מומחים מטכ"לי" (25.8.2010), טומן על ידי הוועדה כמרוצג 90 (להלן: הרחבת התקדים מיום 25.8.2010), שם ציין כי כ-100 אפודים שעליהם ציוד דגל טורקיה חולקו לחלק ממוטי המרמרה מבעוד מועד; בסיכום ציוד לחימה שנתפס באונייה שערכה פלגת מודיעין חיל הים, לעומת זאת, ציין כי נמצאו על סיפון כלי השיט 150 אפודים צבאיים תוצרת טורקיה; ראו גם דו"ח מל"מ (7.6.2010), לעיל הי"ש 83, בעמ' 6, לפיו נמצאו על המרמדה כ-100 אפודים קראמיים וכן דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 3, לפיו הועלו לספינה כ-150 אפודים.
- 717 על חלק מן הרוגטקות, למשל, נמצא הכיתוב "חיובאללה", ראו דו"ח מל"מ (7.6.2010), שם, בעמ' 6; דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 3; אשר לצעפים, ראו גם סיכום ציוד לחימה של פלגת מודיעין חיל הים, הרחבת התקדים מיום 25.8.2010, לעיל הי"ש 716.
- 718 יצוין כי על סיפון המרמרה נמצאו ארבע תרמילים שאינם בשימוש צה"לי, כך, גם בכרו של אחד החיילים הפצועים נמצא קליע שאינו קליע צה"לי סטנדרטי. עם זאת, ציין מר גיורא איילנד, ראש צוות המומחים הצה"לי שמונה כדי לחקור את האירוע, כי לא ניתן לומר בוודאות מלאה שמדובר בקליעים שנוצרו מגשק לא צה"לי שכן לא ניתן לשלול את האפשרות שקליעים אלה נמצאו דרכם לתחמושת הצה"לית, ראו פרוטוקול ישיבה מס' 1 של הוועדה "עדות ראש צוות תחקור המומחים" 6 (24.8.2010) (להלן: עדות ראש צוות תחקיר המומחים בולתיים סגורות); עדות הרמטכ"ל בולתיים פתוחות מיום 24.10.2010, לעיל הי"ש 554, בעמ' 30 ("מסתבר שכעבר היו לנו כדורים כאלה. מ-2007 השייטת לא מכירה את זה. אבל אני לא יודע להגיד חר חר ערכי [...])." וראו דיון מפורט בסוגיה זו בהמשך.
- 719 ראו סיכום ציוד לחימה שנתפס באונייה שערכה פלגת מודיעין חיל הים, הרחבת התקדים מיום 25.8.2010, לעיל הי"ש 716.
- 720 ראו נספח ז ומענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל הי"ש 486.
- 721 ראו למשל עמ' 4 לעדות חייל מס' 8 ("נתון נוסף שנראה שהם נערכו למאבק אלים זה האפודות הכתומות שבדיעבד היו אפודים קרמיים"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 7 ("היו להם שכפ"צים, חלקם עם מסכות אב"כ"); עמ' 6 לעדות מפקד כוח ההשתלטות ("מבחינתי חבלים הם הקבוצה החמושה והלבושה לקרב - אפודים מסכות וכיסי פנים"), הרחבת התקדים מיום 20.9.2010, לעיל הי"ש 451; עמ' 2 לעדות חייל מס' 24 ("נתון כדי האזיקה הבתנתי שהוא לבוש באפוד מגן. בדקתי גם את שאר האנשים וראיתי כי הם לבושים באפוד מגן"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 26 ("חלקם של המחבלים היה לבוש אפודי מגן גדולים"), עמ' 1 לעדות חייל מס' 16 ("זיהונו קבוצה של מחבלים עם אפודי מגן"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 27 ("נתון כדי הסריקה מצאנו שיש לתלק מהאנשים שכפ"צים"), מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל

מעמדם (הסטאטוס) של משתתפי המשט שלא השתתפו בפעולות האלימות

190. כאמור לעיל, מרבית המשתתפים במשט היו פעילים ממדינות שונות שנראה כי מטרתם העיקרית הייתה להביא לפרסום המצב ההומניטארי ברצועת עזה באמצעות פריצת הסגר הימי שהטילה ישראל. נראה כי מרביתם של המפליגים לא פעלו בשירותו של ארגון ה-IHH, שהציב לעצמו, כפי שנראה להלן, מטרה שונה לחלוטין (ועל כך נעמוד בהרחבה בהמשך). ההבחנה בין שתי קבוצות אלה (משתתפי המשט לעומת פעילי ה-IHH) הייתה גלויה, הן בשל ההפרדה הפיזית בין חברי שתי הקבוצות והן על-ידי מעשיהם. הדוגמה הברורה ביותר להפרדה בין שתי קבוצות אלה היא התנהלותם של חברי שתי הקבוצות ברגע שכוחות חיל הים הישראליים החלו בתפיסת המרמרה. בשלב זה ניתנה לנוסעים הוראה, באמצעות מערכת הכריזה של האונייה, לשוב למקומותיהם.⁸¹⁶ קבוצה אחת, הקבוצה הגדולה יותר, ידעה שעליה לרדת לסיפונים התחתונים ולא השתתפה באירועים האלימים נגד חיילי צה"ל. הקבוצה השנייה, שאורגנה ונשלטה על-ידי פעילי ארגון ה-IHH, נשארה על הסיפונים העליונים והתכוננה להתעמת מול כוחות צה"ל. יתר על כן, מעורבות החיילים שנלקחו לבטן האונייה עולה מהבחנה בין שתי קבוצות אלה באופן ברור: בניגוד לפעילי ה-IHH - אותם פעילים אלימים בהם נתקלו חיילי צה"ל בנג ובסיפון העליון ואשר חטפו אותם לבטן האונייה, היכו אותם שם ומגעו מהם טיפול רפואי הולם - הרי שאחרים מבין משתתפי המשט, אלה ששהו בבטן האונייה, ניסו להגן עליהם. שלושת החיילים שנלקחו לבטן האונייה ציינו כי ללא התערבותם של משתתפים אלה, מצבם היה חמור בהרבה.⁸¹⁷

191. לפיכך, הוועדה הגיעה לכלל מסקנה כי יש להחיל את עקרונות "הצורך" וה"מידתיות" על השימוש בכוח נגד אותם אזרחים שלא השתתפו באופן ישיר בפעולות האיבה. על השלכותיה של מסקנה זו נעמוד בהרחבה בהמשך הדברים.

מעמדם של פעילי ה-IHH

192. על סיפון המרמרה בלטה בנוכחותה קבוצה נוספת של פעילים שנראה כי פעילותה במסגרת המשט הונחתה על-ידי מטרת שונות מאלה שהגיעו את מרבית המשתתפים האחרים במשט. החברים הבולטים בקבוצה זו היו אותו "גרעין קשה" של כ-40 פעילים בארגון ה-IHH הטורקי. קבוצה זו כללה גם משתתפים אחרים במשט, רובם בעלי אזרחות טורקית, שהחליטו, מסיבות כאלה ואחרות ליטול חלק באירועים האלימים על סיפון המרמרה. בהקשר זה פעלו משתתפים אלה בתיאום עם הגרעין הקשה של פעילי ה-IHH. קבוצה זו של פעילי IHH והפעילים הנוספים היא שגילתה התנגדות אלימה לתפיסתה של המרמרה על-ידי חיילי צה"ל (כאמור לעיל, פעילי ה-IHH והפעילים האחרים מכונים בדו"ח זה ב"חד - "פעילי ה-IHH"). פעולותיהם של פעילים

816 עדות מר מוחמד וידאן, לעיל ה"ש 601, בעמ' 7; עדות השיח' חמאד אבו-דעבס, לעיל ה"ש 602, בעמ' 5.
817 עמ' 4 לעדות מפקד שייטת 13, והרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

حرية الشعوب هي سؤال الثورات العربية.. / حنين زعبي

تاريخ النشر: 2012/02/17 - آخر تحديث: 09:36

"الاستبداد يفضي إلى تخلف العقل"، مقولة نمر عليها ربما، في علم الاجتماع، وليس في العلوم الفلسفية، لكنها تتصلح مع ما يؤمن به أفلاطون من أن الأخلاق والإدراك لا يشكلان منظومتين منفصلتين، الأخلاق هي أسمى غاية للمعرفة، وفق أفلاطون.

مع ذلك، يمكننا أن نذهب أبعد من ذلك، يمكننا في تحديد العلاقة بين المعرفة والأخلاق، أن نقول ليس فقط أن الأخلاق شكل من أشكال المعرفة -كما يقول أفلاطون-، بل إن المعرفة، هي أحيانا شكل من أشكال الأخلاق. بمعنى أن طريقة فهمك أو تفسيرك للأمور، تنطلق من قيمك وليس فقط من سعة اطلاعك ودفعة معلوماتك. التفسير لواقعنا المركب، هو أحيانا نتاج لأفضليات قيمية نستند لها عندما نفسر أمرا ملتبسا، أو قد يلتبس، علينا، بالضبط كما هو نتاج لمصالح أحيانا.

وهذا يفسر أن اختلاف طريقة "الفهم" لأمر ما، يتقاطع في كثير من الأحيان مع الفئة العمرية، أو مع الطبقات الاجتماعية، أو مع الطبقات الاقتصادية، لأن المعرفة لا تنطلق من "معلومات" و"سعة إطلاع" فقط، بل من قيم ومصالح أيضا، وبالتالي كثيرا ما يكون الحسم في تفسيرات الواقع، هو حسم قيمي، ليس أقل من كونه حسما معرفيا.

بناء على ما تقدم، نحن لا نحتاج لأن نعرف تفاصيل ما يحدث في سوريا، لكي نحسم في مسألة تضامننا مع الثورة. نحن قد نحتاج لأن نعرف ماذا يحدث في سوريا في وجه الدقة، لكي نساهم في بناء مشروع وطني يخرج سوريا من أزمتها، لكن هذا ليس دورا نستطيع أن نساهم فعلا فيه.

نحن لا نحتاج لتفاصيل لكي نعرف أن لا مؤامرة تستطيع أن تخرج شعبا للتضحية بحياته، لأن هذه ليست قضية معرفية أصلا، بل هي قناعة تنبع من ثقتنا بأهمية الحرية في حياة الشعوب، وبقدرة الشعوب على النضال والتضحية من أجل حريتها.

أما عدم الوضوح فيما يتعلق بصراعات المعارضة بأطيافها المختلفة، وعدم وقوف بعضها في وجه التسليح الداخلي، والطائفية، وعسكرة الثورة، والاحتراب الداخلي، ودور أطراف في المعارضة في الانزلاق لمطالب التدخلات الخارجية، كل ذلك، عليه ألا يتعلق بموقفنا من شرعية الثورة، ومن موقفنا الداعم لها. هذا يحدد بالتأكيد موقفنا من أطراف المعارضة المختلفة، ويجب أن ندين وبحدة أي طرف في المعارضة يريد أن يحرف الثورة السورية عن أهدافها السامية وفي مركزها هدف الحرية، كما حدده الشعب السوري نفسه. يجب بالتأكيد أن ندين التدخل العسكري، فحرية الشعوب لا تمارس دون حرية ووحدة الأوطان، يجب أن نحذر ونطالب الثورة بالحرص على عدم الإنجرار والتساق مع حاجة السوريين في الدفاع عن أنفسهم، مما قد يؤدي بهم إلى التسليح الداخلي والاحتراب الطائفي والمذهبي. يجب أن ندين المعارضة وأن ندين دورها إذا ما لم تحرص على وحدة الشعب ووحدة الوطن وسيادته. لكن إلى جانب كل ذلك، علينا أن نؤكد، نحن مع الشعب السوري بالمطلق، ومع أو ضد المعارضة حسب مواقفها ودورها.

من الصعب أن نعرض لنقاش موقفنا من الثورة في سوريا أو غيرها، وكأنه نقاش منقوص "لأننا لا نعرف حقيقة ما يجري". الحسم الأخلاقي هو حسم يؤخذ بغض النظر عن التفاصيل، وليس بنا عليها.

وأن نقول أن سؤال الموقف من الثورة هو سؤال يتمحور حول استبداد النظام مقابل حرية الشعب العربي في سوريا، هو سؤال لا يحتاج لمعرفة "تفاصيل" ما يجري في سوريا. وأن نحول سؤال

الثورة إلى أسئلة أخرى لا تتعلق بحرية الشعب السوري، هو أيضا حسم قيمي، باتجاه عدم إعطاء أولوية للحرية، وعدم التعاطي معها كقضية الثورة أو سوالها المركزي.

بالإضافة لذلك، جوهر الحرية، والحق في ممارستها، هو جوهر لا يتعلق بنتائجها، بمعنى أن حقي في ممارسة حريتي لا تحدده نتائج هذه الحرية. هذه هي إحدى معاني المقولة التي نردها دائما، وهي أن الحقوق مطلقة.

إن الكثير من النتائج المأساوية في حياتنا هي نتاج سلوكنا الحر، (والأكثر طبعا هي نتاج القمع والكتب)، لكن ذلك لا يؤدي بنا إلى إعادة النظر في حقنا في ممارسة حريتنا. هذا يعني أن قناعتنا بحرية الشعب السوري، وبحقه في ممارسة حريته، لا تتعلق بنتائج قد تكون مدمرة وخطيرة، تترتب على النضال من أجل هذه الحرية. والنتائج المدمرة والخطيرة لممارسة الحق في الحرية لا تنبع من كوننا مارسناه، بل من كون آخرين لا يعترفون بحقنا في ممارسته ويقفون عائقا أمامه.

والمطلوب في هذه الحالة هو ليس أن نتراجع عن ممارسة حقنا، بل أن يتراجع الآخرون عن إصرارهم الوقوف في طريق ممارستنا لحقنا. أي أن تحميل نتائج الثورة للشعب السوري، تعني أننا غير مؤمنين عمليا بحق الشعب السوري في ممارسة حريته وبالنضال من أجل هذه الحرية. لأن الحرية تعني أيضا تحمل نتائجها. وعادة ما تكون نتائج الإحجام والامتناع عن النضال من أجل الحرية وممارسة الحرية، أكثر دماراً وخطورة من السعي للحرية.

إن مشروع التجمع الوطني الديمقراطي هو مشروع متصالح مع ما تقدم، فإدراكنا أننا "قوميون ديمقراطيون"، وليس فقط "قوميين"، معناه أننا نشدد على أن القومية لا تستطيع لوحدها أن تكون بوصلة التجمع، وهي لا تستطيع لوحدها أن تختصر مشروعنا وقيمه. لكن علينا أن نقول أكثر من ذلك، علينا أن نقول إن القومية هي هوية وسياق وانتماء، وهي ليست مبنى قيميا، أما الديمقراطية (والإنسانية) فهي القيم التي تحدد التوجه الأخلاقي لقضايا حسمت توجيهها الوطني القومي.

ثم إن دعمنا العربي لشعبنا العربي في سوريا، من شأنه أن يضع دعم الأنظمة التي لا تريد من دعمها للشعب السوري سوى سقوط نظام ممانعة، في خانة "الدعم غير البريء". أما وجود أنظمة أجندها تتراوح في محاور، لا تمت لا للعروبة ولا للديمقراطية في صلة، كداعم وحيد للشعب العربي في سوريا، هو ما من شأنه أن يبني تقسيمات عبثية في العالم العربي، تضع "داعم الحرية" كخائن من جهة، وتضع "العروبة" في خانة من يقمع الشعوب العربية، من جهة أخرى، فتصبح عروبتنا دون عرب، وخارج شعوبها.

من مصلحة "العروبة" إذا كخطاب وكهوية وكبرنامج سياسي، أن تكسب شعوبها وليس أن تخسرها، وإذا تنكرت "العروبة" لمصلحة وحرية بل ولحياة شعوبها، فستسلم هي شعوبها لكل من يدعي أنه "يحترمها" (يحترم الشعوب) أو "يدعم حريتها"، وستقف هذه "العروبة" وراء تسليم شعوبها للأطماع الغربية وللتناحرات المذهبية والطائفية.

لقد أكدت الثورات العربية نفسها أنه لم تعد "القومية الديمقراطية" خيارا للقومية، بل باتت الديمقراطية الضمان الضروري والملح لحماية القومية نفسها، وليس فقط لحماية شعوبها.

חירות העמים היא שאלת המהפכות הערביות

העריצות גורמת לפיגור השכלי. זוהי אמירה שאנו פוגשים, אולי, בסוציולוגיה, ולא במדעי הפילוסופיה, אך היא תואמת את מה שאמין בו אפלטון - שהמוסר והתפיסה אינם מהווים שתי מערכות נפרדות. לפי אפלטון, המוסר הוא המטרה הנעלית ביותר של התפיסה.

עם זאת, אנחנו יכולים ללכת אפילו יותר רחוק בבואנו להגדיר את הקשר בין הידע לבין המוסר, אם אומרים שלא רק שהמוסר מהווה צורה אחת מצורות הידע - כפי שאמור אפלטון - אלא שגם הידע, לעתים, הוא צורה מסוימת של מוסר. זאת אומרת, שהדרך בה אדם מבין או מפרש דברים נובעת גם מערכיו, ולא רק מרמת הלמדנות שלו או מדיוק הידע. פירוש המציאות המורכבת שלנו הינו לפעמים תוצר של ערכים שעליהם אנו נשענים בבואנו להסביר דבר דו משמע, או דבר שעלול להפוך לדו משמעי, בדיוק כפי שפירוש זה עלול להיות, לעתים, תוצר האינטרסים שלנו.

זה מסביר את העובדה שההבדלים "בהבנת" דבר מסויים מתאימים, במקרים רבים, לחלוקה לפי שכבות גיל, לפי שכבות חברתיות או כלכליות - זאת כי הידע אינו נובע רק מ"מידע" או מ"למדנות", אלא גם מערכים ומאינטרסים. מכאן, הרי שהקביעה המתקבלת בעת פירוש המציאות הינה גם קביעה ערכית, לא פחות מאשר קביעת ידע.

בהסתמך על האמור לעיל, איננו צריכים לדעת את הפרטים של מה שמתרחש בסוריה על מנת לקבוע בשאלת ההזדהות שלנו עם המהפכה. ייתכן ואנחנו צריכים לדעת מה קורה בסוריה, בדיוק, על מנת לתרום לבניית פרויקט לאומי שיוציא את סוריה מהמשבר שלה, אך אין זה נושא שאנחנו יכולים לתרום לו, באמת.

אנחנו לא צריכים פרטים כדי לדעת שאין קונספירציה היכולה לגרום לעם להקריב את חייו, כי אין זו סוגיית ידע כלל, זוהי רק אמונה הנובעת מכך שאנו בטוחים בחשיבות של החירות בחייהם של העמים וביכולתם להיאבק ולהקריב למען החירות.

בכל הנוגע לאי-הבחירות בקשר לסכסוכים בין הזרמים השונים באופוזיציה, ובקשר לכך שחלקם לא התנגדו לחימוש הפנימי, לפלגנות, למיליטריזציה של המהפכה, להתקוטטות הפנימית, והתפקיד שמשחקים כמה צדדים באופוזיציה בתחלקה לדרישת ההתערבות החיצונית - כל אלה, לא אמורים להשפיע על העמדה שלנו לגבי הלגיטימיות של המהפכה ועל עמדתנו התומכת בה. כמובן שזה מגדיר את העמדה שלנו בנוגע לצדדים השונים באופוזיציה, ורדאי כי יש לגנות בחריפות כל צד באופוזיציה אשר רוצה לגרום למהפכה הסורית לסטות מהמטרות הנשגבות שלה, שבמרכזן עומדת מטרת החירות, כפי שהגדיר אותן העם הסורי בעצמו. כמובן שאנו צריכים להוקיע כל התערבות צבאית; חירותם של העמים לא ניתנת למימוש ללא חופש ואחדות המולדות. עלינו להזהיר את המהפכה ולדרוש ממנה שתנהג בביקורת ושלא תיגרר אחרי הצורך של הסורים להגן על עצמם, מאחר וזה עלול לגרום להתחמשות פנימית וללחימה בין הפלגים והעדות השונות. אנו צריכים לגנות את האופוזיציה ולגנות את התפקיד שלה באם היא לא שומרת על האחדות של העם, והאחדות והמרות של המולדת. אך לצד כל זה, יש להדגיש כי אנחנו תומכים לחלוטין בעם הסורי, עם או בלי האופוזיציה, וזאת בהתאם לעמדות שלה ולתפקיד שהיא משחקת.

קשה להציג את הדיון לגבי העמדה שלנו בנוגע למהפכה בסוריה או במדינה אחרת, כדיון הלוך בחסר "מאתר ואיננו יודעים את האמת של מה שמתרחש". החלטה המוסרית מתקבלת ללא קשר לפרטים - אין אנו צריכים אותם.

לומר ששאלת העמדה לגבי המהפכה הינה סוגייה של עריצות המשטר מול חירות העם הערבי בסוריה, זוהי שאלה שאינה מצריכה לדעת את "הפרטים" של מה שמתרחש בסוריה. להמיר את שאלת המהפכה לשאלות אחרות שאין להם קשר לחירות של העם הסורי, זוהי גם קביעה מוסרית בכיוון של אי מתן העדיפות לחירות ואי ההתייחסות אליה כאל השאלה או הסוגייה המרכזית של המהפכה.

נוסף על כך, לב ליבה של החירות, והזכות לממשה, אינם כפופים לתוצאות חירות זו. משמעות הדבר היא שזכותי לממש את החופש שלי לא אמור להיות כפוף לתוצאות החופש. זוהי המשמעות של האמירה שאנו חוזרים ואומרים תמיד - שהזכויות הן מוחלטות.

תוצאות טרגיות רבות בחיים שלנו מתרחשות כתוצאה מהחתימה החופשית שלנו (ויותר תוצאות טרגיות הן תוצר הדיכוי והעושה), אך אין זה אומר שאנחנו נבחן מחדש את הזכות שלנו לממש את החופש. משמעות הדבר היא שהאמונה שלנו בחירותנו של העם הסורי, (בזכותו לממש חירות זו, אינה תלויה בתוצאות אשר עלולות להיות הרסניות ומסוכנות, הכרוכות במאבק כדי להשיג חירות זו. התוצאות ההרסניות והמסוכנות בעקבות מימוש הזכות לחירות אינן נובעות מהעובדה שהזכות מומשה, אלא מכך שאחרים אינם מכירים בזכותנו לממש חירות זו ומתווים מכשול בפניה.

במקרים כאלה, אין זה אומר שאנו צריכים לחזור בנו ממימוש הזכות שלנו, אלא שאחרים צריכים לחזור בהם מההתעקשות לעמוד ביננו לבין מימוש הזכות שלנו. כלומר, הטלת האחריות של תוצאות המהפכה על העם הסורי משמעותה שאיננו מאמינים, באמת, בזכותו של העם הסורי לממש את חירותו ולהיאבק על מנת להשיג חירות זו. זאת כי משמעות החירות היא שאנחנו צריכים לשאת בתוצאות שלה. בדרך כלל, התוצאות של ההימנעות ממאבק כדי להשיג את החירות ולממשה הן יותר הרסניות ויותר מסוכנות מלרדוף אחריה.

הפרוייקט של הברית הלאומית הדימוקרטית (בל"ד) הינו פרויקט התואם את האמור לעיל. אנו מבינים שאנחנו "לאומיים דימוקרטיים" ולא רק "לאומיים", הוזה אומר שאנחנו מדגישים כי הלאומיות אינה יכולה, כשלעצמה, להוות מצפן עבור בל"ד, והיא אינה מסוגלת, לבדה, לתמצת את הפרוייקט שלנו ואת ערכיו. אנחנו צריכים לומר יותר מזה, אנחנו צריכים לומר שהלאומיות משמעותה זהות, הקשר ושייכות - היא אינה מערכת ערכים. מאידך הדימוקרטיה וההומניזם הם הערכים הקובעים את הגישה המוסרית לסוגיות בהן הוגדרו הכיוונים הלאומיים.

נוסף על כן, תמיכתנו בעם הערבי שלנו בסוריה עשוי לשים במקומה, תחת התואר "תמיכה שלא בתום לב", את התמיכה של המשטרים אשר מגבים את העם הסורי אך ורק במטרה להפיל את משטר התנגדות. ובקשר לנוכחותם של משטרים שהאגידות שלהם נעות בצירים שאין להם שום קשר לא לזהות הערבית ולא לדימוקרטיה, לומר שהם התומכים היחידים בעם הערבי בסוריה, זה הדבר שעלול לחולל חלוקות ללא תכלית בעולם הערבי, כאלו המגדירות את "תומך החירות" כבוגד, מצד אחד, ומשייכת את "הזהות הערבית" לאלה שמדכאים את העמים הערביים, מהצד השני. כך, מאבדת הזהות הערבית שלנו את משמעותה בתור ערבית, ומתנתקת מהעם הערבי.

האינטרס של "הזהות הערבית", איפוא, הן כשית, הן כזהות, והן כפרוייקט פוליטי, הינו לקנות את ליבם של העמים שלה, לא לאבד אותם. אם "הזהות הערבית" מתכחשת לחירות ואף לחיים של העמים שלה, היא דוחפת בזאת את העמים שלה אל כיוון כל מי שטוען כי הוא "מכבד אותם" או "תומך בחירותם". "זהות ערבית" שכזו תהא אחראית לחסגרת העמים שלה לחמדנות המערב וללחימה בין הפלגים והעדות השונות.

המהפכות בארצות ערב הוכיחו כי "הלאומיות הדימוקרטית" כבר אינה אופציה ללאומיות אלא הכרח - הן הוכיחו כי הדימוקרטיה הינה הערבות החיונית והנחוצה כדי שהלאומיות תגן על עצמה, לא רק על העמים שלה."

12/5

חוות דעת מומחה

שם המומחה: סמי סמוחה

מקום העבודה: גמלאי

אני החתום/ה מטה נתבקשתי על ידי "עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל" לחוות דעתי המקצועית בעניין "השלכות של פסילת מפלגה ערבית או מועמד מטעמה בבחירות לכנסת ה-19".

אני נותן/ת חוות דעתי זו במקום עדות בבית המשפט ואני מצהיר/ה בזאת כי ידוע לי היטב שלעניין הוראות החוק הפלילי בדבר עדות שקר בשבועה בבית המשפט, דין חוות דעתי זו כשהיא חתומה על ידי כעדות בשבועה שנתתי בבית המשפט.

ואלה פרטי השכלתי – דוקטור לסוציולוגיה מאוניברסיטת קליפורניה שבלוס אנג'לס

פרופסור אמריטוס לסוציולוגיה באוניברסיטת חיפה

ואלה פרטי נסיוני – מומחה ביחסי ערבים-יהודים בישראל בפרספקטיבה השוואתית

מומחה ביחסי מיעוט-רוב ובשעם חברתיים

חוקר של החברה הישראלית

וזאת תמצית חוות דעתי:

פסילה של מפלגה ערבית או אי-השתתפותה בבחירות לכנסת בשל פסילת מועמד מטעמה עלולה לדחוף אותה לקרוא לערבים להחרים את הבחירות, להאיץ את מגמת הירידה בהשתתפות האזרחים הערבים בבחירות לכנסת, להקטין באופן משמעותי את ייצוגם בכנסת, להפחית את אמונם במשטר הדמוקרטי ובכנסת, לדחוק בהם לסגת עוד יותר מהפוליטיקה הפרלמנטרית, להניע את ההנהגה הערבית ואת הציבור הערבי לראות בצעד זה חציית קו אדום מצד המדינה ביחסה אליהם, וליצור אי-שקט והתפרצויות. השסע הפוליטי בישראל יחריף כי גוש המרכז-שמאל, שהמפלגות הערביות הן חלק ממנו, יראה בפסילה מזימה פוליטית להחלשתו. אלה הן התפתחויות שיפגעו בלגיטימיות של המשטר ובתדמית של ישראל בארץ ובעולם. למרות היותה שסועה לעומק, שמרה ישראל עד כה על שקט ויציבות יחסית ביחסי-יהודים בתוכה, אך פסילה שלטונית של גוף ערבי מייצג עלולה להחיש את ההידרדרות ביחסים אלה ההולכת ומתגברת מאז רצח רבין ובמיוחד מאז אירועי אוקטובר 2000.

לוט: (צירוף נספח): חוות דעת מפורטת.

סמי סמוחה

__16.12.2012__

חתימה

תאריך

השלכות של פסילת מפלגה ערבית או מועמד מטעמה בבחירות לכנסת ה-19

יחסי ערבים-יהודים בישראל

ישראל היא חברה שסועה לעומק שבה חי מיעוט ערבי המקיים קהילה נפרדת מהרוב היהודי, אינו שותף לשלטון, מרוכז בשכבות הנמוכות, מופלה לרעה בתחומי חיים שונים וחלוק אידיאולוגית עם המדינה והיהודים. בלשונם, בתרבותם, בזהותם ובמורשתם ההיסטורית, האזרחים הערבים הם חלק מהעם הפלסטיני והעולם הערבי שעודם שרויים בעימות, לעיתים אלים, עם ישראל. הם תופסים את עצמם כילידים וכבעלי זכויות על הארץ אך אינם שולטים בה. בינם לבין היהודים והמדינה שורר אי-אמון בסיסי. זהו מצב שבחברות אחרות כמו סרי לנקה, צפון אירלנד, סרביה-הרצגובינה, סרביה-קוסובו, תורכיה, סודן ועירק, הוביל למלחמת אזרחים ולאנדרלמוסיה פוליטית.

מאז רצח רבין חלה הרעה מתמדת ביחסי ערבים-יהודים. תקופת ממשלת רבין השנייה נחשבת מעין תור זהב ביחסים אלה. הסכמי אוסלו, ביטול חלק מהאפליות נגד הערבים ויחס של כבוד כלפי ההנהגה והציבור הערביים נטעו את התחושה בקרב האזרחים הערבים שנוצר מזרח תיכון חדש ושמעמדם בישראל נעשה טוב וראוי להשלמה. רצח רבין קטע את חלומותיהם ואת מדיניות החוץ והפנים שהיטיבה עימם. הם נחלו אכזבה קשה מממשלת ברק שאותה תפסו כממשלת המשך לממשלת רבין. מהומות אוקטובר 2000 היו ביטוי לא רק לדיכוי המחאה על-ידי המשטרה אלא גם להתנפצות התקוות שטיפחה ממשלת רבין. מאז נמשכת ההידרדרות ביחסי ערבים ויהודים כתוצאה של מצוקות כלכליות מצטברות, הקיפאון המדיני, מלחמת לבנון השנייה, שתי מלחמות עזה, ומאז 2009 הצעות חקיקה רבות ומספר חוקים הנחשבים בעיני הערבים כמכוונים נגדם ונגד הדמוקרטיה.

למרות עמקות השסע וההידרדרות מאז אמצע שנות ה-90 מתקיים שקט כמעט מוחלט ביחסי מיעוט-רוב בישראל. בתחום הקו הירוק אין כמעט אלימות בין ערבים ויהודים ואין אלימות בין הערבים והמדינה. הערבים לא הפכו לגייס חמישי, לא הצטרפו לאינתיפאדות הפלסטיניות, לא פתחו במרי עממי ולא נקטו פעולות להפרת הסדר והביטחון הציבורי. הם נוטלים חלק בבניין הארץ ובחיים הציבוריים ולא חותרים תחת קיום המדינה. השקט והיציבות ביחסים חושפים את מורכבות הדו-קיום הערבי-יהודי בישראל. בצד הכוחות המרחיקים ערבים מיהודים ומהמדינה פועלים כוחות חזקים המקרבים אותם. הם כוללים את האפשרות לקיים אורח חיים מודרני, שירותים וקיצבאות של מדינת הרווחה, שלטון החוק, הגנה בסיסית על זכויות האדם, ותהליך ישראליותה ההופך את הערבים לדו-לשוניים ולדו-תרבותיים, לבעלי שאיפות המקובלות בישראל ולבעלי ציפיות לקבלת יחס שווה ליהודים. הישראליותה משנה את המשמעות של הפלסטיניותה של האזרחים הערבים בכך שהיא עושה אותם לסגמנט ייחודי בתוך העם הפלסטיני שחי בישראל, ומצבו, גורלו ועתידו קשורים בה והם מושפעים מאוד מרווחתה ומתחיה. כתוצאה מכך הפכו האזרחים הערבים לבעלי עניין (stakeholders) בקיומה, בשלמותה ובשגשוגה של מדינת ישראל.

עם הכוחות המלכדים נמנית גם הסכמה רחבה בין יהודים וערבים על תנאי הדו-קיום בישראל הכוללים פתרון של שתי מדינות לשאלה הפלסטינית, נאמנות למדינה, שוויון אזרחי, פטור מחובת שירות למדינה, הענקת זכויות קיבוציות אתניות (לשוניות, תרבותיות ודתיות) ושילוב ללא הטמעה. ואולם הליכה של מוקדי הלכידות והאיתנות ביחסי ערבים ויהודים טמונה במשטר הדמוקרטי המצייד את הערבים בזכויות אינדיבידואליות וקולקטיביות המאפשרות להם להשתלב בחיים הציבוריים ולנהל מאבק נמרץ וללא דיכוי שלטוני לשם קידום מטרותיהם הלאומיות – ביטול אפליות והדרות, איוון אופייה של המדינה ותמיכה לא אלימה, אזרחית, בהקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל. ללא מימוש האזרחות הישראלית וללא הדמוקרטיה הישראלית, היה נמתק הקו הירוק והיה נשחק מאוד ההבדל בהתנהגות של הפלסטינים משני צידי.

השלווה והיציבות היחסית מתקיימים גם בזכות שמירה על קווים אדומים על-ידי המיעוט הערבי והמדינה. כל צד נמנע מלנקוט צעדים שהצד האחר מגדיר כחמורים וכפרות קשות של המודוס ויונדי שהתגבש ביניהם. חצייה של קו אדום על-ידי צד אחד עלולה לגרום לתגובה חריפה או אפילו לחצייה של קו אדום על-ידי הצד האחר. הערבים לא מתגייסים ל"התנגדות הפלסטינית" נגד ישראל, לא עוסקים ולא מעודדים שימוש בטרור, לא משבשים את הסדר הציבורי, לא מחרימים את ישראל, לא נסוגים מפוליטיקה פרלמנטרית, לא הופכים את ועדת המעקב העליונה ל"פרלמנט ערבי" על-ידי הנהגת בחירות כלליות אליה ולא פותחים בקמפיין נגד ישראל בחוץ לארץ. ומצידה, המדינה לא פוגעת בזכויות יסוד של הערבים, לא מבצעת הפקעה המונית של קרקעות ערביות, לא מטילה ממשל צבאי על אזורים ערביים, לא מוציאה מחוץ לחוק מפלגות או תנועות לאומיות ערביות, לא אוסרת מחאה ערבית ולא משתמשת בכוח להשתקתה, לא מטילה חובת שירות צבאי או אזרחי ולא מצמצמת למינימום פניות לבית המשפט העליון. המשחק הדמוקרטי מגדיר ומחדד את הקווים האדומים ההדדיים הללו.

הפוליטיקה הערבית בישראל

הודות לדמוקרטיה הישראלית התפתחה פוליטיקה ערבית המתנהלת באמצעות מספר מפלגות ערביות שאחת מהן היא ערבית-יהודית, אחת לאומית עם מרכיב אסלאמי ואחת לאומית נטו. אלה הן מפלגות אופוזיציה קבועות, שאינן מוזמנות ואינן מוכנות מסיבות אידיאולוגיות להשתתף בקואליציות ממשלתיות. הבוחרים הערבים ש-82% מהם הצביעו בבחירות לכנסת ב-2009 למפלגות אלו לא מקבלים תמורה של ממש עבור הצבעתם – לא שינוי מדיניות, לא השפעה על חלוקת תקציבים ולא תחושת שותפות בשלטון ובמדינה. לכן חלה ירידה עקבית בשיעור ההצבעה של הערבים שהגיעה לשפל של 53% בבחירות האחרונות בהשוואה לשיעור ארצי של 65% ולאומדן של כ-75% מכלל בעלי זכות ההצבעה היהודים החיים דרך קבע בארץ.

תהליך ההידרדרות ביחסי ערבים-יהודים משתקף גם בירידה בלגיטימיות של המערכת הפוליטית בעיני הערבים. בסקרים מייצגים של האוכלוסייה הערבית הבוגרת, שאני עורך מדי שנה, יש שפע ממצאים המעידים על כך. למשל, 63.4% מהערבים ב-2011 הביעו חשש מ"פגיעה חמורה" בזכויותיהם. שיעור הערבים המאמינים ש"למרות חסרונותיו, המשטר בישראל הוא דמוקרטיה גם לערבים" ירד מ-63.1% ב-2003 ל-55.8% ב-2011 ושיעור התומכים בהחרמת הבחירות לכנסת

כאמצעי לגיטימי למאבק עלה מ-32.8% ל-40.3% בהתאמה. אי-אמונם בכנסת עלה מ-58.3% ל-64.6% בשנים אלה. שיעור הערבים שיצביעו בעד ב"משאל עם על חוקה שמגדירה את ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ומבטיחה זכויות אזרח מלאות לערבים" ירד מ-70.9% ב-2006 ל-57.4% ב-2011.

למרות השחיקה באמונה במערכת הדמוקרטית הישראלית, ממצאים אלה מראים שעדיין יש רוב בקרב האזרחים הערבים שיש להם אמון ומחוייבות לתהליך הדמוקרטי. הציבור הערבי מראה גם גישה מציאותית לגבי מעמדו כמיעוט בישראל. בסקר 2011 נמצא כי 57.7% מהערבים משלימים עם ישראל כמדינה בעלת רוב יהודי, 56.6% כמדינה שהשפה השלטת בה היא השפה העברית, 51.1% כמדינה שתרבותה ישראלית-עברית ו-57.9% כמדינה שיום השבת הוא יום המנוחה שלה. 68.3% מהערבים מעדיפים לחיות בישראל מאשר בכל מדינה אחרת בעולם. השלמה זו היא קבלה של המציאות הישראלית המאלצת את הערבים להסתגלות ולהתאמה ואיננה הצדקה של ייעודה הציוני של המדינה. בעוד ש-56.6% כאמור משלימים עם רוב יהודי, 63.5% מהם סבורים שאין זה מוצדק שישראל תמשיך לשמור על רוב יהודי. הפרגמטיות של הציבור הערבי משתקפת גם ברוב של 73.5% מהם ב-2011 שהביעו רצון ש"מפלגות ערביות יצטרפו לקואליציות ממשלתיות", שגם בו מסתמנת ירידה מסוימת (עמד על 80.7% ב-2003). רוב גדול גם תומך בריצה לכנסת ברשימה משותפת של המפלגות הערביות בהנחה שהיא תגדיל את הייצוג ואת ההשפעה של הערבים על השלטון.

המחוייבות הערבית לדמוקרטיה הישראלית מתבטאת גם בפעולות של המנהיגות הערבית הנחשבות לפסולות בעיני היהודים. כך, למשל, במסמכי החזון העתידי אנשי אקדמיה ורוח ערבים מבקרים קשות את ישראל כמדינה יהודית לא-דמוקרטית אך אינם מאיימים שהערבים יפנו לאמצעים לא-דמוקרטיים אם דרישותיהם לא ייענו; חזונם גם מתוחם לישראל שבתחום הקו הירוק ולא למדינה אחת מהים עד הירדן. המנהיגות הערבית מנהלת גם קמפיין חריף מאוד נגד שירות אזרחי של צעירים ערבים אך היא עושה זאת בדרכים דמוקרטיות ונמנעת מהסתה נגד המתנדבים ומהחרמתם.

תוצאות אפשריות של פסילת מפלגה ערבית או מועמד ערבי מטעמה

יש יסוד סביר להניח כי פסילה של מועמד ערבי לכנסת ללא הרשעה בבית משפט בעבירה הנוגעת לבטחון הציבור או לבטחון המדינה תביא לאי-השתתפות בבחירות של המפלגה הערבית שבה משובץ מועמד זה במקום ריאלי, ולכן היא שקולה לפסילת המפלגה עצמה. זאת משום שהפסילה לא תתקבל על-ידי המפלגה הזו וגם תידחה על-ידי המפלגות הערביות האחרות ועל-ידי הציבור הערבי הרחב. לפסילה כזו עלולות להיות מספר תוצאות רציניות.

הפגיעה הישירה והמיידית תהייה בציבור הערבי. זכותו לבחור ולהיבחר תיפגע. המפלגה שתפסל או לא תשתתף עלולה לקרוא לאוכלוסייה הערבית להחרים את הבחירות ולכך תהייה היענות משמעותית, כך שתואץ מגמת הירידה בשיעור ההצבעה הערבית. קשה לאמוד את הירידה הצפויה אך בכל מקרה יוצר מצב חדש שבו לראשונה מאז קום המדינה רק מיעוט מקרב בעלי זכות הבחירה הערבים יממשו את זכותם להצביע לכנסת (יש לציין שוב שבבחירות ב-2009 רק 53% הצביעו). לכך יש כבר תקדים מסוים כאשר 82% מהערבים לא הצביעו בבחירות לראשות

הממשלה ב-2001. הם נענו לקריאה להימנע מהצבעה לברק שבעיניהם הוא האשם בהרג 13 מפגינים ערבים במהלך אירועי אוקטובר 2000. קריאה לתחרמה תגרום הפעם לירידה ניכרת בייצוג הערבים בכנסת.

התפתחות זו עלולה לאורך זמן לחחיש את ההרעה הנמשכת ביחס הערבים למדינה. בקרב האוכלוסייה הערבית עלולים להתחולל ירידה מסוכנת באמונה בדמוקרטיה, ייאוש מפוליטיקה פרלמנטרית, נסיגה ממנה, התרכזות בפוליטיקה חוץ-פרלמנטרית והחרפת המאבק. בעיני חלק לא-מבוטל מהאליטה ומהציבור הערביים פסילה או אי-השתתפות בבחירות של מפלגה ערבית תיראה כחציית קו אדום מצד המדינה ועלולה לשחרר אותם מעכבות לחציית קווים אדומים מצידם. תהליך ההשלמה של האזרחים הערבים עם אופייה היהודי של המדינה, אם כי לא עם יעדיה הציוניים, ייעצר. כך עלולים להישבר הדו-קיום העדין, השקט והיציבות היחסית, המאפיינים את יחסי ערבים-יהודים מאז קום המדינה.

ירידה משמעותית בשיעור ההצבעה לכנסת של ערבים תפגע בגוש חוסס מרכז-שמאל שהמפלגות הערביות הן חלק ממנו. הפגיעה תיחשב כמוזימה של הימין ולא תתקבל כלגיטימית. השסע הפוליטי החריף בלאו הכי יתחדד עוד יותר. הביקורת בארץ ובחוץ לארץ על הדמוקרטיה הישראלית כמושתתת על עריצות הרוב וכחסרה מערכת בלמים ואיזונים ראויה לשמה תגבר ותכרסם בלגיטימיות של מדינת ישראל. אי-האיזון בין אופייה היהודי לבין אופייה הדמוקרטי של המדינה יחמיר ויגרום לניכור ולמפח נפש בקרב חוגים רחבים בציבור היהודי שהשיח שלהם הוא דמוקרטי, ליברלי, שוויוני והומניסטי במסגרת של מדינה יהודית ודמוקרטיה.

ישראל זקוקה לאיחוי השסע העמוק בין האזרחים הערבים והיהודים. אי-השתתפות בבחירות לכנסת של מפלגה ערבית בשל פסילה שלטונית היא נסיגה חמורה מהדמוקרטיה ופגיעה קשה בדו-קיום היהודי-ערבי. העמקת השסע והמשך ההרעה ביחסי ערבים-יהודים גם יתרמו מצידם להתעצמותה של המעגליות הרעה, שבה אנו נתונים. היא תגרום להרחקה נוספת של היהודים מחתירה לקירוב הערבים למדינה, מהשגת שוויון אזרחי, משיתוף הערבים בשלטון, מרצון לשלב מפלגות ערביות בקואליציות ממשלתיות, משמירה על שקט ויציבות ביחסי מיעוט-רוב, משיפור איכותה וחוסנה של הדמוקרטיה ומעיצוב ישראליות משותפת.

December 2012

Sammy Smooha
Brief Curriculum Vitae and Selected List of Publications

Brief Curriculum Vitae

Telephone: 052-6178228

Electronic mail: ssmooha@univ.haifa.ac.il

Personal website: <http://soc.haifa.ac.il/~s.smooha/>

Degree: Ph.D., Sociology, UCLA, 1973

Professor Emeritus of Sociology, University of Haifa, since October 2011

Professor, University of Haifa, 1990-2011

Research Fellow, Frankel Institute for Advanced Judaic Studies, University of Michigan, 2011-12

Professor in the Sociology Department and Research Fellow in the Schusterman Center for Israel Studies, Brandeis University, fall 2010

Senior Research Fellow, Jennings Randolph Program for International Peace, United States Institute of Peace, Washington, DC, 2009-10

President of the Israeli Sociological Society, 2008-10

Israel Prize for Sociology, 2008

Dean of Faculty of Social Sciences, University of Haifa, 2006-09

Posen Visiting Professor in Judaic Studies and Sociology, University of Michigan, 2004-05

Director of the annual "Index of Arab-Jewish Relations in Israel", since 2003

Visiting Professor, Brown University, 1987-89, 1992, 1994

Chairman of the Department of Sociology and Anthropology, University of Haifa, 1983-86

Visiting Professor, State University of New York at Binghamton, 1980-81

Assistant Professor, University of Washington, Seattle, 1971-73

Selected List of Publications

Selected Books

Index of Arab-Jewish Relations in Israel 2004. Haifa: The Jewish-Arab Center, University of Haifa; Jerusalem: The Citizens' Accord Forum between Jews and Arabs in Israel; Tel Aviv: Friedrich Ebert Stiftung. 2005, English 132 pages, Hebrew 100 pages.

Autonomy for Arabs in Israel? Beit Berl: The Institute for Israeli Arab Studies, 1999, 143 pages. (Hebrew).

Arabs and Jews in Israel. Vol. 2: Change and Continuity in Mutual Intolerance. Boulder and London: Westview Press, 1992, 357+xviii pages.

Arabs and Jews in Israel. Vol. 1: Conflicting and Shared Attitudes in a Divided Society. Boulder and London: Westview Press, 1989, 281+xx pages.

The Orientation and Politicization of the Arab Minority in Israel. Haifa: The Jewish-Arab Center, University of Haifa, 1984, 225 pages.

- Israel: Pluralism and Conflict*. London: Routledge and Kegan Paul; Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1978, 462+xviii pages.
- Sammy Smootha and Priit Jarve (Eds.). *The Fate of Ethnic Democracy in Post-Communist Europe*. Budapest: Open Society Foundation, 2005, 273 pages.
http://lgi.osi.hu/publications_datasheet.php?id=277.
- Editor of Nationalism, Multiculturalism and Democracy, *Nations and Nationalism*, Special Issue, Volume 8, Part 4, October 2002, pp. 423-564.
- Selected Journal Articles**
- "Israeli Society: Like Other Societies or an Exceptional Case? (Israeli Sociological Society Presidential Address in 2009)". *Sociologia Yisraelit* 11, 2 (March 2010): 297-302. (Hebrew).
- "The Israeli Palestinian-Arab Vision of Transforming Israel into a Binational Democracy". *Constellations* 16, 3 (2009): 509-522.
- "The Model of Ethnic Democracy: Response to Danel". *Journal of Israeli History, Politics, Society, Culture* 28, 1 (March 2009): 55-62.
- "Israeli Sociology: Academic and Professional: Gesture to Baruch Kimmerling". *Sociologia Yisraelit* 10, 2 (2009): 440-444. (Hebrew).
- "Comparative Citizenship: A Restrictive Turn in Europe and a Restrictive Regime in Israel: Response to Joppke". *Law & Ethics of Human Rights* 2, 1 (2008): 1-12.
- "Has Indeed the Occupation of the Territories Permeated Inside? The Modest Contribution of Israeli Sociology to the Study of Occupation Issues". *Sociologia Yisraelit* 9, 2 (2008): 255-262. (Hebrew).
- "The Mass Immigrations to Israel: A Comparison of the Failure of the Mizrahi Immigrants of the 1950s with the Success of the Russian Immigrants of the 1990s". *Journal of Israeli History, Politics, Society, Culture* 27, 1 (March 2008): 1-27.
- "Jewish State and Jewish Democracy: A Review Article of Alexander Yakobson and Amnon Rubinstein's Israel and the Family of Nations: Jewish Nation-State and Human Rights". *Mishpat Umimshal* (Law and Government in Israel) 10, 2 (November 2006): 13-24. (Hebrew).
- "Jewish Ethnicity in Israel as a Persistent Real Phenomenon (Review Article)". *Iyunim Bitkumat Israel* 13 (2003): 413-425. (Hebrew).
- "Types of Democracy and Modes of Conflict-Management in Ethnically Divided Societies". *Nations and Nationalism* 8, 4 (October 2002): 423-431.
- "The Model of Ethnic Democracy: Israel as a Jewish and Democratic State". *Nations and Nationalism* 8, 4 (October 2002): 475-503.
- "The Regime of the State of Israel: Civil Democracy, Non-Democracy, or Ethnic Democracy?" *Sociologia Yisraelit* 2, 2 (2000): 565-630. (Hebrew).
- "Transformations of Israeli Society - After Fifty Years". *Alpayim* 17 (1999): 239-261. (Hebrew).
- "The Implications of the Transition to Peace for Israeli Society". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* Vol. 555 (January 1998): 26-45.
- "Ethnic Democracy: Israel as an Archetype". *Israel Studies* 2, 2 (Fall 1997): 198-241. Appeared also in Hebrew in *Zionism: Contemporary Dispute*, special issue, edited by Pinchas Ginossar and Avi Bareli. (Ben-Gurion Research Center) (1996), pp. 277-311. Reprinted in *The Jewish-Arab Cleavage: A Reader*, edited by Ruth Gavison and Dafna Hecker, Jerusalem, Israel Democracy Institute, 2000, pp. 153-200.
- "Minority Status in an Ethnic Democracy: The Status of the Arab Minority in Israel". *Ethnic and Racial Studies* 13, 3 (July 1990): 389-413.
- "A Typology of Jewish Orientations toward the Arab Minority in Israel". *Asian and African Studies* 23, 2-3 (November 1989): 155-182.

- "The Arab Minority in Israel: Radicalization or Politicization?" *Studies in Contemporary Jewry* 5 (1989): 59-88.
- "Jewish and Arab Ethnocentrism in Israel". *Ethnic and Racial Studies* 10, 1 (January 1987): 1-26. Reprinted in John Hofman (ed.), *Arab-Jewish Relations in Israel*. Bristol, Ind.: Wyndham Hall Press, 1988, pp. 175-216.
- "Three Approaches to the Sociology of Ethnic Relations in Israel". *The Jerusalem Quarterly* 40 (1986): 31-61. Appeared also in *Megamot* 28, 2-3 (March 1984): 169-206. (Hebrew).
- Sammy Smootha and Vered Kraus, "Ethnicity as a Factor in Status Attainment in Israel". *Research in Social Stratification and Mobility* 4 (1985): 151-175. Appeared also in *Megamot*, 29, 3 (February 1986): 284-305 (Hebrew).
- "Minority Responses in a Plural Society: A Typology of Arabs in Israel". *Sociology and Social Research* 67, 4 (July 1983): 436-456.
- Sammy Smootha and Don Peretz, "(The Israeli-Arab Conflict and) the Arabs in Israel". *Journal of Conflict Resolution* 26, 3 (September 1982): 451-484.
- "Existing and Alternative Policy towards the Arabs in Israel". *Ethnic and Racial Studies* 26, 1 (January 1982): 71-98. Also appeared in *Megamot* 26, 1 (September 1980): 7-36. (Hebrew). Reprinted in Ernest Krausz (ed.), *Studies of Israeli Society: Politics and Society in Israel*. Vol. 3. New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1985, pp. 334-361.
- Sammy Smootha and Yochanan Peres. "The Dynamics of Ethnic Inequalities: The Case of Israel". *Social Dynamics* 1, 1 (1975): 63-79. Reprinted in Ernest Krausz (ed.), *Studies of Israeli Society: Migration, Ethnicity and Community*. Vol. 1. New Brunswick, NJ: Transaction Book, 1980, pp. 165-181.

Selected Book Chapters

- "Arabs and Jews in a Jewish and Democratic State: Multilateral Repudiation of Public Responsibility?" In *Public Responsibility in Israel*, edited by Raphael Cohen-Almagor, Ori Arbel-Ganz and Asa Kasher. Tel-Aviv: Hakibbutz Hamuchad, 2012, pp. 527-551. (Hebrew).
- "Israeli Sociology's Position in International Sociology and the Challenges It Faces". In *Facing an Unequal World: Challenges for Sociology, Volume 2, Asia*, edited by Michael Burawoy, Mau-kuei Chang and Michelle Fei-yu Hsieh. Proceedings of the 2009 Conference of the Council of National Associations, International Sociological Association. Taipei: Institute of Sociology, Academia Sinica. 2010. Pp. 71-96.
- "Arabs in Israel and the Second Lebanon War". In *Welfare, Health and Education Services in Emergency Time: In the Aftermath of Two Years to the Second Lebanon War*, edited by Faisal Azaiza, Nitza Nahmias and Miri Cohen. Haifa: Pardes Publishing. 2009. Pp. 163-172. (Hebrew).
- "The Arab Vision of Turning Israel within the Green Line into a Binational Democracy". In *Between Vision and Reality: The Vision Papers of the Arabs in Israel, 2006-2007*, edited by Sarah Ozacky-Lazar and Mustafa Kabha. Jerusalem: The Citizens' Accord Forum. 2008. Pp. 126-139. (Hebrew).
- "Is Israel Western?" In *Comparing Modernities: Pluralism versus Homogeneity: Essays in Homage to Shmuel N. Eisenstadt*, edited by Eliezer Ben-Rafael and Yitzhak Sternberg. Leiden and Boston: Brill Academic Publishers. 2005, pp. 413-442. A Hebrew version in: *Israel and Modernity: In Honor of Moshe Lissak*, edited by Uri Cohen, Eliezer Ben-Rafael, Avi Bareli and Ephraim Yaar. Sde Boker: The Ben-Gurion Research Institute for Study of Israel and Zionism. 2006, pp. 49-83. (Hebrew)
- "The Hungarian National Minority in Slovakia". In *The Status of the Arab Minority in the Jewish-Nation-State*, edited by Elie Rekhess and Sarah Ozacky-Lazar. Tel-Aviv:

- Dayan Cetner, Tel-Aviv University; Konrad Adenauer Foundation, Konrad Adenauer Program for Jewish-Arab Cooperation. 2005, pp. 45-49. (Hebrew)
- "The Model of Ethnic Democracy". In *The Fate of Ethnic Democracy in Post-Communist Europe*, edited by Sammy Smootha and Priit Jarve. Budapest: Open Society Foundation, 2005, pp. 5-59.
- "The Non-Emergence of Ethnic Democracy in Post-Communist Europe". In *The Fate of Ethnic Democracy in Post-Communist Europe*, edited by Sammy Smootha and Priit Jarve. Budapest: Open Society Foundation, 2005, pp. 241-257.
- "Arab-Jewish Relations in Israel: A Deeply Divided Society". In *Israeli Identity in Transition*, edited by Anita Shapira. Westport, CT: Praeger, 2004, pp. 31-67.
- "The Implications of the Transition to Peace for Israeli Society". In *In The Name of Security: Sociology of Peace and War in Israel in a Changing Era*, edited by Majid Al-Haj and Uri Ben-Eliezer. Haifa: University of Haifa Press, 2003, pp. 455-488. (Hebrew).
- "Arab-Jewish Relations in Israel as a Jewish and Democratic State". Pp. 231-363 in *Trends in Israeli Society*, edited by Ephraim Yaar and Zeev Shavit. Tel Aviv: The Open University. 2001. (Hebrew).
- "The Tenability of Partition as a Mode of Conflict Regulation: Comparing Ireland with Palestine-Land of Israel". Pp. 309-335 in *Northern Ireland and the Divided World: Post-Agreement Northern Ireland in Comparative Perspective*, edited by John McGarry. Oxford: Oxford University Press. 2001.
- "The Advances and Limits of the Israelization of Israel's Palestinian Citizens," Pp. 9-33 in *Israeli and Palestinian Identities in History and Literature*, Edited by Kamal Abdel-Malek and David C. Jacobson. New York: St. Martin's Press. 1999.
- Sammy Smootha and As'ad Ghanem, "Political Islam among the Arabs in Israel". Pp. 143-173 in *Dealing with Difference: Religion, Ethnicity and Politics: Comparing Cases and Concepts*, edited by Theodor Hanf. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft. 1999.
- "The Option of the Status Quo: Israel as an Ethnic Democracy: A Jewish-Democratic State". Pp. 23-77 in *Seven Roads: Theoretical Options for the Status of the Arabs in Israel*, edited by Sarah Ozacky-Lazar, As'ad Ghanem and Ilan Pappé. Givat Haviva: Institute for Peace Research. 1999. (Hebrew).
- "The Israelization of the Collective Identity and Political Orientation of Israel's Palestinian Citizens". Pp. 41-53 in *The Arabs in Israeli Politics: Dilemmas of Identity*, edited by Elie Rekhess. Tel Aviv: Dayan Center, Tel Aviv University, 1998. (Hebrew).
- "The Viability of Ethnic Democracy as a Mode of Conflict-Management: Comparing Israel and Northern Ireland". Pp. 267-312 in *Comparing Jewish Societies*, edited by Todd Endelman. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1997.
- "Part of the Problem or Part of the Solution: National Security and the Arab Minority in Israel". In Avner Yaniv (ed.), *National Security and Democracy in Israel*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers, 1993, pp. 105-128. Also appeared in Benjamin Neuberger and Ilan Ben-Ami (eds.), *Democracy and National Security in Israel*. Tel Aviv: The Open University of Israel. 1996. Pp. 493-517. (Hebrew).